

Michał Mistygacz

Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski

e-mail: m.mistygacz@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0001-7083-7840

KARY DYSCYPLINARNE DLA STUDENTÓW I ZASADY ICH WYMIERZANIA

DISCIPLINARY PENALTIES FOR STUDENTS AND RULES FOR THEIR IMPOSITION

Abstract

Students are subject to disciplinary responsibility due to misconduct such as a failure to fulfill their academic duties or to uphold the dignity of the student. The following study focuses on disciplinary penalties for students and rules for their imposition in disciplinary proceedings. The author discusses the catalog of disciplinary penalties and the rules for their imposition on the background of the current legal regulations.

KEYWORDS

disciplinary penalty, admonition, reprimand, suspension of student rights, expulsion from university, the rules on penalties

SŁOWA KLUCZOWE

kara dyscyplinarna, upomnienie, nagana, zawieszenie praw studenta, wydalenie z uczelni, zasady wymiaru kary

1. WPROWADZENIE

Odpowiedzialność dyscyplinarna członków społeczności akademickiej związana jest z pozycją i autorytetem szkoły wyższej (uniwersytetu). Od XIII wieku w kręgach elity intelektualnej upowszechniał się pogląd, zgodnie z którym na świecie są nie dwie, lecz trzy władze: autorytet władzy duchownej, siła doczesna monarchii oraz potęga nauki, której symbolem jest uniwersytet. Te trzy władze: *sacerdotium – regnum – studium* składają się na podstawy dobrego ustroju w państwie¹. Z instytucjonalnym wymiarem uniwersytetów połączona była ochrona określonych wartości i związane z tym wypracowane standardy zachowania. Już średniowieczne statuty uniwersyteckie próbowały zwalczać przestępczość studentów, usurpując sobie korporacyjne *ius puniendi*. Ścisłe reglamentowały zakazy, które zabraniały studentom podejrzanych kontaktów z wagantami, goliardami czy truwerami. Zabronione było noszenie broni, a w nocy instrumentów muzycznych, niedopuszczalne poza domem własnym lub innych scholarów były tańce, nie wolno było uprawiać gier hazardowych. Również ubiór studencki był reglamentowany².

2. PRZEDMIOT ODPOWIEDZIALNOŚCI DYSCYPLINARNEJ STUDENTA

Współcześnie, zgodnie z art. 107 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce³, student jest zobligowany postępować zgodnie z treścią ślubowania i przepisami obowiązującymi w uczelni. Jest on w szczególności zobowiązany do: 1) uczestniczenia w zajęciach zgodnie z regulaminem studiów; 2) składania egzaminów, odbywania praktyk zawodowych i spełniania innych wymagań przewidzianych w programie studiów. Konsekwencją i uzasadnieniem persekucji studentów naruszających te obowiązki jest oparcie odpowiedzialności studentów na zasadach prawa represyjnego.

Studenci podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyny stanowiące naruszenie przepisów obowiązujących w uczelni oraz czyny stanowiące uchybienie godności studenta (art. 307 ust. 1 p.s.w.n.). Z jednej strony ustawodawca w sposób względnie oznaczony określa materialne podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów, odsyłając do przepisów wewnętrznych uczelni,

¹ Zob. J. Baszkiewicz, *Młodość uniwersytetów*, Warszawa 1997, s. 8.

² Zabronione było noszenie szat zdobionych, zbyt kolorowych, kusych lub otwartych. Zob. J. Baszkiewicz, *Młodość...*, s. 107.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 85, z późn. zm.; dalej: p.s.w.n.

a z drugiej odsyła do pojęcia godności studenta, którą można wyinterpretować z roty ślubowania studenckiego⁴. Jako delikt dyscyplinarny czy też przewinienie dyscyplinarne traktowane jest zachowanie studenta, które poprzez działania bądź zaniechania (albo ich kombinację) narusza przepisy określone w źródłach prawa powszechnie obowiązującego bądź prawa wewnętrznie obowiązującego na uczelni (prawo zakładowe), które to naruszenie wpływa w sposób negatywny na ocenę sposobu ich wykonywania⁵. Ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce nie typizuje deliktów dyscyplinarnych z uwagi na niemożliwość stworzenia zamkniętego katalogu zachowań studenckich, które mają charakter naganny i są karygodne. Przez naruszenie przepisów obowiązujących na uczelni należy rozumieć naruszenie takich regulacji objętych władztwem zakładowym, jak: statut, regulaminy⁶, zarządzenia czy też instrukcje⁷.

Godność studenta – jak wskazuje Elżbieta Ura – „oznacza świadomość wartości i szacunku, jaki odnosi on do uczelni, a także takie wymogi dotyczące studenta, sposobu wykonywania przez niego obowiązków w sposób utrwalający zadania, jakie realizuje uczelnia. Wyrażać się może w zdolności do dochowania wierności ślubowaniu, podnoszeniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji, utrzymywania nieskazitelnego (nieposzlakowanego) charakteru, do unikania wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę godności studenta”⁸. Godność studenta to zatem powinność zachowania osoby o statusie studenta w społecznie akceptowalny sposób, przede wszystkim z punktu widzenia społeczności akademickiej. Takie stanowisko znajduje potwierdzenie w uzasadnieniu wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 24 września 2008 r., w którym sąd ten wskazał: „Zatem ustalenie, że student swoim zachowaniem naruszył godność osobistą jakiegokolwiek innej osoby, stanowi uchybienie godności studenta w rozumieniu tego przepisu, gdyż sprzeniewierza się zasadom współżycia i zwyczajom uniwersyteckim, a zarazem przynosi ujmę uczelni”⁹. Na marginesie należy jedynie wskazać, że pomiędzy dwiema przesłankami odpowiedzialności dyscyplinarnej studenta (naruszenie przepisów prawa oraz naruszenie godności studenta¹⁰) w przypadku zachowania, które traktowane jest jako jeden

⁴ Por. R. Hasuser, *Stosunek służbowy*, (w:) T. Kuczyński (red.), *System Prawa Administracyjnego. Tom II. Stosunek służbowy*, Warszawa 2011, s. 448.

⁵ Zob. J. R. Kubiak, J. Kubiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 4, s. 6.

⁶ Mogą to być również regulaminy korzystania z obiektów sportowych, regulaminy bibliotek itp.

⁷ Zob. K. Kurczewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów*, (w:) S. Waltoś, A. Rozmus (red.), *Szkolnictwo wyższe w Polsce. Ustrój – prawo – organizacja*, Rzeszów 2009, s. 304.

⁸ E. Ura, *Komentarz do art. 211*, (w:) W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 480.

⁹ III SA/Kr 449/17, LEX nr 977531.

¹⁰ Do zachowań stanowiących naruszenie godności studenta należy zaliczyć m.in.: znieważanie, znieważanie, naruszanie godności innych osób, w tym w szczególności członków

czyn, możemy mieć do czynienia ze stosunkiem krzyżowania. Jako przykład może posłużyć zachowanie studenta polegające na posłużeniu się podrobionym zaświadczeniem w celu usprawiedliwienia nieobecności¹¹.

Zjawisko karania nie ogranicza się tylko do *ius puniendi* państwa. Jako najbliższe państwowemu prawu karnemu jest prawo dyscyplinarne. Od prawa państwowego różni się partykularnym, a nie powszechnym charakterem. Jego celem jest ochrona wartości istotnych dla określonych grup społecznych, w przypadku studentów związanych ze szkoleniem¹². Ukształtowana odrębną regulacją odpowiedzialność dyscyplinarna studentów wynika z konstytucyjnej autonomii szkół wyższych¹³, zgodnie z którą władzom szkół wyższych musi być pozostawiona sfera swobodnego decydowania w sprawach nauki i nauczania, czego konsekwencją jest sfera swobodnego decydowania w zakresie organizacji wewnętrznej, składu władz, toku nauczania, przyjmowania i promowania studentów, jak również określania niektórych ich praw i obowiązków¹⁴. Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 listopada 2000 r., Sk 18/99¹⁵, „skoro konstytucyjne prawo do kształtowania aktami wewnętrznymi sytuacji studentów dotyczy każdej szkoły wyższej, zarówno niepublicznej, jak i publicznej – to ustawy określające zasady działania publicznych szkół wyższych muszą – w myśl art. 70 ust. 5 konstytucji, respektować ich autonomię, tzn. nie mogą znosić istoty tej autonomii, poprzez zupełne i wyczerpujące unormowanie wszystkich spraw, które określają pozycję studenta w państwowej szkole wyższej”. Konstytucja RP

wspólnoty akademickiej, posiadanie substancji psychoaktywnych, niszczenie mienia, okazywanie lekceważenia, braku szacunku lub podważanie autorytetu uczelni, członków wspólnoty akademickiej, kierowanie gróźb, niesamodzielne zdawanie egzaminów, publikowanie wulgarnych treści (np. w Internecie). Obejmuje więc zachowania naruszenia godności studenta, które mogą przynieść ujmę godności studenta. Ponadto do tej kategorii zgodnie z art. 312 ust. 3 p.s.w.n. należy zaliczyć: 1) przywłaszczenie sobie autorstwa albo wprowadzenie w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania; 2) rozpowszechnienie, bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy, cudzego utworu w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania; 3) rozpowszechnienie, bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy, cudzego artystycznego wykonania albo publiczne zniekształcenie takiego utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu lub nadania; 4) sfałszowanie badań naukowych lub ich wyników lub dokonanie innego oszustwa naukowego. Czynem naruszającym godność studenta będzie również popełnienie przestępstwa (art. 312 ust. 5 p.s.w.n.).

¹¹ Odmienne stanowisko zajmuje Łukasz Górski, który wskazuje na wzajemną niezależność przesłanek odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów – por. Ł. Górski, *Znaczenie kodeksów etycznych studentów i doktorantów dla ich odpowiedzialności dyscyplinarnej*, (w:) J. Pakuła (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Nowe prawo – aktualne problemy*, Toruń 2012, s. 155–157.

¹² M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Kraków 2011 (reprint z 1995 r.), s. 20.

¹³ Art. 70 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm. i sprostowaniem); dalej: Konstytucja RP.

¹⁴ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000, s. 94–95.

¹⁵ OTK ZU 2000, nr 7, poz. 258.

zakłada więc istnienie aktów wewnętrznych uczelni wyższych, będących aktami zakładowymi, którymi regulowane są prawa i obowiązki studentów¹⁶. Wyodrębnienie procedur odpowiedzialności dyscyplinarnej i nadanie im pozasądowego charakteru może znajdować podstawę w specyfice poszczególnych grup zawodowych oraz ochronie ich autonomii i samorządności¹⁷. Kary dyscyplinarne mają charakter społeczno-moralny (np. upomnienie czy nagana) bądź są związane ze spistością i charakterem grupy (zawieszenie w prawach studenta czy też wydalenie z uczelni). Stosowana klauzula, która określa delikt dyscyplinarny jako zachowanie uchybiające godności zawodu, wyraża istotę odpowiedzialności dyscyplinarnej, stanowi jedynie możliwe ogólne określenie, które wypełnia się treścią adekwatną do wymagań i oczekiwań stawianych przedstawicielom danej profesji¹⁸. To na środowisku danej grupy (społeczności akademickiej) ciąży więc obowiązek oceny naruszenia godności studenta i powinna być ona dokonywana przez samo środowisko akademickie¹⁹. Godność, którą powinien posiadać w odbiorze społecznym student, należy – zdaniem Kamili Kurczewskiej – rozumieć jako „zestaw cech niezbędnych do pełnienia funkcji społecznej, określonej obyczajowo”²⁰.

Odpowiedzialność dyscyplinarna obejmuje osoby, które łączy z uczelnią wyższą określona więź. Dotyczy więc studentów danej uczelni. Status studenta rozpoczyna się wraz ze złożeniem ślubowania, trwając aż do zakończenia studiów albo skreślenia z listy studentów. Podmiotowo odpowiedzialności dyscyplinarnej podlega jedynie osoba będąca studentem, która dopuściła się popełnienia deliktu dyscyplinarnego w czasie, gdy była studentem.

3. KARY DYSCYPLINARNE – TRADYCJA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

W art. 308 pkt 1–5 p.s.w.n. zawarty jest katalog kar dyscyplinarnych. Karami dyscyplinarnymi są: 1) upomnienie; 2) nagana; 3) nagana z upomnieniem; 4) zawieszenie w określonych prawach studenta do roku; 5) wydalenie z uczelni.

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 listopada 2000 r., Sk 18/99, OTK ZU 2000, nr 7, poz. 258.

¹⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 grudnia 1998 r., K 41/97, OTK 1998, nr 7, poz. 117.

¹⁸ Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2001 r., Sk 17/00, OTK ZU 2001, nr 6, poz. 165.

¹⁹ Por. K. Dudka, *Stosowanie przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym w stosunku do nauczycieli akademickich*, (w:) P. Hofmański (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego*, Warszawa 2010, s. 354.

²⁰ K. Kurczewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów*, (w:) S. Waltoś, A. Rozmus (red.), *Szkolnictwo...*, s. 305.

Katalog ten uzupełnia kara upomnienia, którą może wymierzyć studentowi rektor z tytułu przewinienia mniejszej wagi, po uprzednim wysłuchaniu studenta lub jego obrońcy (art. 312 ust. 1 p.s.w.n.). Ten rodzaj kary określany jest jako upomnienie rektorskie. Za ten sam czyn student nie może być ukarany jednocześnie przez rektora i komisję dyscyplinarną.

Przewodnią zasadą w zakresie postępowania dyscyplinarnego jest zasada *nulla poena sine lege*. Katalog kar dyscyplinarnych określonych ustawowo ma charakter zamknięty, zaś kary wymieniono w nim na podstawie stopnia dolegliwości, od najłagodniejszej do najsurowszej. Żadna kara niewymieniona w katalogu nie może zostać nałożona na studenta, co jest zgodne z zasadą *numerus clausus* kar. Kolejność, w jakiej wymieniono kary dyscyplinarne, nie stanowi wskazówki dla komisji dyscyplinarnej, która jest organem właściwym do orzekania w sprawach dyscyplinarnych studentów (art. 310 ust. 1 p.s.w.n.), co do preferencji ich stosowania. O zastosowaniu określonej kary w postępowaniu dyscyplinarnym powinny decydować dyrektywy wymiaru kary dyscyplinarnej. Kary dyscyplinarne nakładane na studentów mają zróżnicowany charakter co do skutków prawnych i społecznych. Katalog kar dyscyplinarnych na gruncie obecnie obowiązującego ustawodawstwa nie uległ zmianom od 1958 r.²¹ Zgodnie z art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych²² karami dyscyplinarnymi były: 1) nagana; 2) nagana z ostrzeżeniem; 3) zawieszenie w prawach studenta na okres do jednego roku; 4) wydalenie ze szkoły. Ustawa ta przewidywała również swoisty środek dyscyplinarny w postaci możliwości pozbawienia studenta prawa należenia do organizacji studenckich lub zajmowania niektórych lub wszystkich stanowisk w organizacjach studenckich przez czas określony lub do końca pobytu w szkole wyższej w przypadku skazania na jedną z kar określonych w pkt 1–3. Na gruncie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki²³ studenci podlegali odpowiedzialności porządkowej lub dyscyplinarnej za zachowanie uchybiające obowiązkom studenta i za naruszenie dyscypliny pracy, porządków studiów oraz przepisów normujących studia w szkole wyższej (art. 34). Kara porządkowa upomnienia mogła być nakładana przez dziekana za uchybienie małej wagi (art. 35 ust. 1 i 2). Kary dyscyplinarne obejmowały: 1) naganę; 2) naganę z ostrzeżeniem usunięcia ze szkoły; 3) usunięcie ze szkoły na czas oznaczony do jednego roku; 4) wydalenie ze szkoły (art. 38 ust. 1 pkt 1–4). Z karą nagany można było łączyć pozbawienie studenta stypendium przez okres od jednego do czterech miesięcy (art. 38 ust. 2). Odpowiedzialność dyscyplinarną regulował również dekret Rady Państwa z dnia

²¹ Por. art. 212 pkt 1–5 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. nr 164, poz. 1365); art. 163 pkt 1–5 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. nr 65, poz. 385); art. 107 pkt 1–5 ustawy z dnia 4 maja 1982 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. nr 14, poz. 113).

²² Dz.U. nr 68, poz. 336.

²³ Dz.U. z 1952 r., nr 6, poz. 38.

28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego²⁴. Zgodnie z art. 93 ust. 1, który określał zakres deliktu dyscyplinarnego, naruszenie przez studenta przepisów szkoły wyższej, dopuszczenie się czynów przeciw obyczajności, porządkowi szkolnemu lub wolności nauczania i studiowania albo zachowanie się uchybiające godności szkoły pociąga za sobą ukaranie w drodze porządkowej lub dyscyplinarnej. Katalog kar dyscyplinarnych kształtował się następująco: 1) nagana; 2) pozbawienie prawa udziału w życiu studenckim na czas ograniczony lub na cały czas studiów; 3) pozbawienie prawa udziału w życiu studenckim z zagrożeniem usunięcia ze szkoły w razie wykroczenia przeciwko obowiązującym przepisom; 4) usunięcie ze szkoły na czas ograniczony lub na stałe; 5) pozbawienie prawa do studiów w szkołach wyższych w ogóle (art. 93 ust. 5). Karę porządkową stanowiła kara upomnienia nakładana przez dziekana lub rektora. Nie służyło od niej odwołanie (art. 94 ust. 1 i art. 93 ust. 4). Dekret w art. 94 ust. 4 przewidywał również przewinienia o charakterze zbiorowym. W przypadku przewinień o charakterze zbiorowym, którym towarzyszyły czyny przeciw wolności nauczania i studiowania, albo w przypadku czynnych wystąpień przeciw profesorom lub organom szkoły, Minister Oświaty mógł powołać specjalną komisję dyscyplinarną. Od kar nałożonych przez tę komisję nie przysługiwało odwołanie, przy czym Minister Oświaty po wysłuchaniu opinii organów szkoły mógł karę prawomocnie nałożoną łagodzić lub darować. Również na gruncie obowiązywania ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich²⁵ naruszenie przez słuchacza²⁶ przepisów akademickich, dopuszczenie się czynów przeciw obyczajności i porządkowi życia akademickiego lub wolności nauczania i studiowania, uchybienie godności akademickiej, wreszcie popełnienie zbrodni, występku lub wykroczenia pociąga za sobą, niezależnie od odpowiedzialności według ustaw powszechnych, także ukaranie w drodze porządkowej lub dyscyplinarnej (art. 50 ust. 1). Ustawa przewidywała karę porządkową, którą było upomnienie. Katalog kar dyscyplinarnych kształtował się następująco: a) nagana; b) pozbawienie prawa udziału w życiu akademickim na czas ograniczony lub na cały czas studiów; c) niezaliczenie roku akademickiego lub jego części w poczet czasu studiów; d) usunięcie ze szkoły na czas ograniczony lub na stałe; e) pozbawienie prawa do studiów w szkołach akademickich²⁷ (art. 50 ust. 4). Upomnienie

²⁴ Dz.U. nr 66, poz. 415.

²⁵ Dz.U. RP nr 29, poz. 247.

²⁶ Art. 43 ust. 1 ustawy o szkołach akademickich dzielił słuchaczy na następujące kategorie: a) studenci; b) wolni słuchacze; c) doktoranci.

²⁷ Państwowymi szkołami akademickimi były: 1) Uniwersytet Jagielloński w Krakowie; 2) Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie; 3) Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie; 4) Uniwersytet Warszawski; 5) Uniwersytet Poznański; 6) Politechnika Lwowska; 7) Politechnika Warszawska; 8) Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; 9) Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie; 10) Akademia Górnicza w Krakowie; 11) Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie; 12) Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie; 13) Akademia Stomatologiczna w Warszawie (art. 2 ustawy o szkołach akademickich).

jako karę porządkową wymierzał dziekan lub rektor. Od tego typu kary odwołanie nie przysługiwało. Ustawa przewidywała również przewinienie o charakterze zbiorowym (art. 51 ust. 5). W wypadku przewinień zbiorowych, którym towarzyszyły czyny przeciw wolności nauczania lub studiowania albo w wypadku czynnych wystąpień przeciw profesorom lub władzom akademickim, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego mógł powołać specjalną komisję dyscyplinarną, złożoną z profesorów i docentów szkół akademickich. Od kar nałożonych przez tę komisję odwołanie nie przysługiwało.

Również ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich²⁸ przewidywała odpowiedzialność dyscyplinarną studentów (i wolnych słuchaczy) za naruszenie przepisów lub godności akademickiej. Władzę dyscyplinarną sprawował rektor i senat akademicki, który mógł upoważnić w części lub w całości jej wykonywanie specjalnym sądom akademickim do spraw studentów. Zgodnie z art. 98 tej ustawy do kar dyscyplinarnych należały: 1) napomnienie; 2) nagana; 3) niezaliczenie bieżącego kwartału (trymestru) lub półrocza w poczet czasu studiów; 4) pozbawienie prawa ubiegania się o stopnie akademickie; 5) usunięcie ze szkoły na czas ograniczony lub na stałe; 6) pozbawienie prawa studiów w państwowych szkołach akademickich.

4. UPOMNIENIE, NAGANA I NAGANA Z OSTRZEŻENIEM

Upomnienie obejmuje swym zakresem uwagę o charakterze karcącym. Nagana zaś obejmuje „ustne lub pisemne upomnienie za wykroczenie, złe zachowanie, niewywiązywanie się ze swoich obowiązków”²⁹. Upomnienie i nagana są więc niemal równoznaczne lub co najmniej bliskoznaczne. Mają przede wszystkim charakter ostrzegawczy. Pełnią funkcję prewencyjno-wychowawczą, wpływają na negatywną opinię o sprawcy w środowisku akademickim. W odniesieniu do upomnienia pewną wskazówką jest art. 312 ust. 1 p.s.w.n., zgodnie z którym za przewinienie mniejszej wagi rektor może wymierzyć studentowi karę upomnienia, po uprzednim wysłuchaniu studenta lub jego obrońcy. Do wymierzenia tej kary niezbędne jest uznanie, że czyn sprawcy cechuje się stopniem społecznej szkodliwości większym niż znikomy.

Nałożenie na studenta kary dyscyplinarnej nagany zaktualizuje się, gdyby orzeczenie kary upomnienia było niewystarczające do osiągnięcia celu postępowania dyscyplinarnego. Natomiast karę nagany z ostrzeżeniem można określić jako kwalifikowaną karę nagany. W literaturze jako jeden z przykładów zastosowania takiej kary podaje się popełnienie przez studenta deliktu dyscyplinarnego

²⁸ Dz.U. RP nr 72, poz. 494.

²⁹ B. Dunaj (red.), *Popularny słownik języka polskiego*, Warszawa 2002, s. 340.

w warunkach uprzedniego popełnienia deliktu dyscyplinarnego, za który orzeczona została kara nagany, która to kara nie została dotychczas zatarta³⁰. Należy się zgodzić, że ten rodzaj kary może być orzeczony wobec studenta, który dopuścił się *quasi*-recydywy dyscyplinarnej. Ten rodzaj kar można określić jako *poenae infamiam*. Ich dolegliwość dla studenta sprowadza się do włączenia orzeczenia do teczki osobowej studenta do czasu zatarcia. Skutkiem tych kar są jedynie dolegliwości w wymiarze psychospołecznym. Stanowią wyraz potępienia sprawy, podobnie jak potępienie moralne. Tego typu kary mogą odnosić pożądany skutek w odniesieniu do studentów dobrze zsocjalizowanych, honorowych, którzy są zdolni pod wpływem zaistniałych okoliczności oraz orzeczonej kary nagany do wyciągnięcia wniosków co do swojego zachowania³¹.

Przykładowo w Kodeksie wykroczeń³² w art. 36 § 1 wskazano, że karę nagany można orzec wtedy, gdy ze względu na charakter i okoliczności czynu lub właściwości i warunki osobiste sprawcy należy przypuszczać, że zastosowanie tej kary jest wystarczające do wdrożenia go do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. W odniesieniu do postępowania dyscyplinarnego można wskazać, że orzeczenie kary dyscyplinarnej nagany musi na podstawie podmiotowo-przedmiotowego elementu deliktu dyscyplinarnego skłaniać obwinionego do pozytywnej prognozy kryminologicznej sprawy.

Kara dyscyplinarna nagany z ostrzeżeniem powinna być orzekana wobec sprawców, których negatywna ocena „jeszcze” nie uzasadnia orzeczenia kary surowszej, lecz stanowi ostrzeżenie przed jej zastosowaniem w przypadku powtórzenia się zachowania ocenianego jako karygodne.

5. KARA ZAWIESZENIA W OKREŚLONYCH PRAWACH STUDENTA NA OKRES DO ROKU

Kara zawieszenia w określonych prawach studenta na okres do roku w opozycji do wcześniejszych kar dyscyplinarnych ma dalej idące skutki w kontekście oddziaływania represyjnego. Znajduje zastosowanie w sytuacji, gdyby wymierzenie kar łagodniejszych było niewystarczające w świetle dyrektyw wymiaru kary. Karę zawieszenia w prawach studenta poprzez analogię do instytucji występującej w prawie karnym można uznać jako karę, która określa „ustawowy wymiar

³⁰ Zob. D. Mucha, *Komentarz do art. 140*, (w:) P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017.

³¹ Por. M. Siewierski, *Sprawiedliwy wymiar kary*, „Zagadnienia Wykroczeń” 1973, z. 4–5, s. 73.

³² Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 821, z późn. zm.).

kary dyscyplinarnej”³³. W orzeczeniu nakładającym na studenta ten rodzaj kary należy określić okres, na jaki została wymierzona oraz zakres praw studenta, które ulegną zawieszeniu. Ustawodawca pozostawia więc organowi wymierzającemu karę luz decyzyjny w zakresie wymiaru kary. Komisja dyscyplinarna może określić zakres praw, które podlegają zawieszeniu, w sposób pozytywny, enumeratywnie wyliczając te prawa, bądź w sposób negatywny, np. przez zawieszenie studenta we wszystkich prawach z wyjątkiem korzystania ze zbioru zasobu biblioteczno-informacyjnego uczelni. Dopuszczalne jest zawieszenie we wszystkich prawach studenta, jeśli zarówno charakter popełnionego czynu, jak i właściwości oraz warunki osobiste za tym przemawiają³⁴. Niezbędne jest również określenie czasu trwania zawieszenia w prawach studenta. Z karą zawieszenia w określonych prawach studenta, która orzekana jest na czas określony, nieprzekraczający roku, wiąże się problem ewentualnego zaliczenia na poczet tej kary zawieszenia w prawach studenta na podstawie art. 312 ust. 5 p.s.w.n., zgodnie z którym w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przez studenta przestępstwa, rektor jednocześnie z poleceniem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego może zawiesić studenta w prawach studenta do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną³⁵. Wobec milczenia ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia³⁶ w rozwiązaniu tego problemu należy posilkować się odpowiednio stosowanymi przepisami Kodeksu postępowania karnego³⁷. Zgodnie z art. 413 § 2 pkt 2 k.p.k. wyrok skazujący powinien m.in. zawierać rozstrzygnięcie co do zaliczenia na poczet kary i środków karnych

³³ V. Konarska-Wrzošek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 37.

³⁴ P. Wojciechowski, *Komentarz do art. 308*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 858.

³⁵ Sprawa zawieszenia studenta w prawach studenta na podstawie art. 312 ust. 5 p.s.w.n. należy do kategorii indywidualnych spraw studentów, a więc znajduje do niej zastosowanie art. 127 ust. 3 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 256, z późn. zm.), a po wyczerpaniu toku sprawa może być rozpoznana przez sąd administracyjny. Decyzja rektora o zawieszeniu studenta w prawach studenta wydawana jest bowiem przez organ, który nie wykonuje czynności w toku postępowania wyjaśniającego oraz postępowania dyscyplinarnego, przy czym jest to decyzja rektora, która związana jest z postępowaniem dyscyplinarnym, bowiem wydawana jest z poleceniem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego. Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 5 kwietnia 2013 r., III SA/Lu 104/13, LEX nr 1326337, oraz H. Izdebski, J. M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 596–597.

³⁶ Dz.U. z 2018 r., poz. 1882; dalej: r.p.w.d.

³⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 30, z późn. zm.).

okresów opisanych w art. 63 k.k.³⁸. Zgodnie z art. 63 k.k. na poczet orzeczonych środków karnych zalicza się okres rzeczywistego stosowania odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych. Zawieszenie w prawach stanowi więc swoisty środek zapobiegawczy stosowany w toku postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego³⁹, choć może on być stosowany bezpośrednio przed wszczęciem postępowania wyjaśniającego.

Ustawodawca nie określa minimalnego okresu, na jaki orzekana jest kara zawieszenia w prawach studenta, pozostawiając komisji dyscyplinarnej luz decyzyjny tak dotyczący zakresu tej kary dyscyplinarnej, jak i ram czasowych. Organ dyscyplinarny dokonuje w granicach ustawowego wymiaru kary dyscyplinarnej zawieszenia w prawach studenta konkretnej kary, w ramach uzasadnienia, wskazując, jakie okoliczności przemawiają za indywidualnie ukształtowanym zakresem i czasem trwania, tak aby w odbiorze społecznym, w tym społeczności akademickiej, wymierzona kara nie była oceniona jako zastosowana dowolnie, lecz była współmierna do wagi popełnionego czynu.

Dobór praw, w których student jest zawieszany, stanowi również element dolegliwości kary, a więc powinien mieć on podstawy w dyrektywach wymiaru kary, tak aby sankcja w najpełniejszy sposób realizowała swe funkcje w zakresie prewencji oraz sprawiedliwościowe⁴⁰.

6. WYDALENIE Z UCZELNI

Kara wydalenia z uczelni stanowi najsurowszą z kar dyscyplinarnych. Pełni funkcję eliminacyjną. Bezpośrednią konsekwencją tej kary jest to, że sprawca czynu karygodnego przestaje być członkiem społeczności akademickiej i jednocześnie nie może stać się jej członkiem do czasu zatarcia ukarania. Poszukując motywów istnienia tej kary, można przypuszczać, że z jednej strony dotyczy ona zachowań związanych z popełnieniem przestępstwa, a z drugiej strony takiego naruszenia obowiązujących reguł postępowania, które wywoływałoby repulsywne odczucia społeczności akademickiej. Skutkiem orzeczenia tej kary jest skreślenie z listy studentów, która następuje w drodze decyzji administracyjnej (art. 108 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 108 ust. 3 p.s.w.n.).

³⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444, z późn. zm.).

³⁹ D. Mucha, *Komentarz do art. 212*, (w:) P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017.

⁴⁰ P. Wojciechowski, *Komentarz do art. 308*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo...*, s. 858.

7. ZASADY WYMIARU KAR DISCYPLINARNYCH

Kary dyscyplinarne orzekane wobec studentów stanowią negatywne konsekwencje ponoszone przez studentów z tytułu popełnienia przypisanego im czynu, które wypełniają znamiona przewinienia dyscyplinarnego. Mają charakter represyjny, albowiem wiążą się z dolegliwościami, które stanowią odpłatę za zachowanie naruszające prawo bądź stanowiące naruszenie godności studenta. Jedną z funkcji postępowania dyscyplinarnego jest „kształtowanie norm etycznych w środowisku akademickim”⁴¹.

Odpowiedzialność dyscyplinarna (prawo dyscyplinarne) studentów lokuje się w sferze prawa represyjnego⁴², którego konsekwencją jest oparcie odpowiedzialności na zasadzie winy⁴³, jak również stosowanie środków, które są dolegliwe dla sprawcy⁴⁴. Postępowania o charakterze represyjnym dotyczą postępowań, których celem jest poddanie sprawcy jakiejś formie ukarania lub sankcji⁴⁵. Niemniej choć postępowanie dyscyplinarne nie jest postępowaniem karnym, to jest do niego na tyle zbliżone, że razem z postępowaniem karnym należy do grupy postępowań o charakterze represyjnym⁴⁶.

Do zasad wymiaru środków odpowiedzialności dyscyplinarnej należy zaliczyć: zasadę swobodnego uznania organu dyscyplinarnego (komisji), zasadę niepołączalności kar dyscyplinarnych, humanitaryzmu, indywidualizacji kar,

⁴¹ F. Zedler, *Postępowanie dyscyplinarne jako środek kształtujący normy etyczne w środowisku akademickim*, (w:) J. Zieliński, L. Tyszkiewicz (red.), *Etyka w środowisku akademickim*, Warszawa 1994, s. 42.

⁴² Tak K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2018, s. 21. Witold Świda zaliczał prawo dyscyplinarne do prawa karnego *sensu largo*. Zob. W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1978, s. 14. Antoni Bojańczyk również uznaje prawo dyscyplinarne za rodzaj odpowiedzialności karnej, wskazując na bliskie pokrewieństwo obu rodzajów odpowiedzialności. Zob. A. Bojańczyk, *Z problematyki relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną i karną (na przykładzie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych)*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 9, s. 29.

⁴³ W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się, że odpowiedzialność karna jest tylko jedną z form odpowiedzialności, w związku z którą stosowane są środki o charakterze represyjnym. Do aplikowania określonych środków represyjnych należy zasada stosowania tego rodzaju odpowiedzialności na podstawie indywidualnej, jednostkowej winy sprawcy (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 lipca 2002 r., P 12/01, OTK-A 2002, nr 4, poz. 50).

⁴⁴ Por. L. Gardocki, *Prawnokarna problematyka sędziowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej*, (w:) J. Giezek (red.), *Przestępstwo – polityka – kara kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tadeusza Kaczmarka*, Kraków 2006, s. 241.

⁴⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 grudnia 1998 r., K 41/97, OTK 1998, nr 7, poz. 117.

⁴⁶ Zob. K. Mamak, *Konstytucyjne wyznaczniki postępowania represyjnego*, (w:) P. Czarnecki (red.), *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, Warszawa 2016, s. 3 i n.

oznaczości w zakresie kary zawieszenia w określonych prawach studenta oraz zaliczenia na okres tymczasowego zawieszenia w prawach studenta⁴⁷.

W postępowaniu dyscyplinarnym studentów o zasadności odwoływania się do ustaleń w zakresie winy przesądza art. 312 ust. 1 p.s.w.n., określający naganny czyn studenta, taki jak „przewinienie” mniejszej wagi. Do oceny stopnia winy, który z jednej strony legitymizuje odpowiedzialność za popełniony delikt dyscyplinarny, a z drugiej strony limituje wymiar kary dyscyplinarnej, należy zdolność do zawinienia. Z drugim elementem dyrektywy sprawiedliwościowej związana jest ocena stopnia społecznej szkodliwości czynu. W art. 115 § 2 k.k. zostały określone przesłanki społecznej szkodliwości czynu, na które składają się: rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiar wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, waga naruszonych obowiązków, postać zamiaru, motywacja sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich popełnienia. Kolejną dyrektywą wymiaru kary dyscyplinarnej jest dyrektywa prewencji indywidualnej, za pomocą której należy osiągnąć cele zapobiegawcze i wychowawcze w odniesieniu do ukaranego studenta. Dyrektywa ta akcentuje zatem utylitarny charakter kary dyscyplinarnej. Uwypukla cel kary związany z wychowaniem sprawcy, a z drugiej strony ma spełnić funkcję zapobiegawczą. Nałożona na studenta kara dyscyplinarna powinna w maksymalnym stopniu służyć osiągnięciu celu wychowawczego i jednocześnie realizować w minimalnym stopniu cele zapobiegawcze⁴⁸. Z dyrektywą prewencji generalnej wiąże się uwzględnienie w procesie wymierzania kary dyscyplinarnej potrzeby kształtowania pożądanych postaw, co jest związane z afirmacją obowiązywania i wzmacniania poczucia obowiązywania norm prawnych, obyczajowych i moralnych. Prewencja generalna w wymiarze negatywnym, a więc o charakterze odstrasżającym, nie znajduje zastosowania w postępowaniu dyscyplinarnym, bowiem student nie może być traktowany jako środek odstrasżający. Godziłoby to w konstytucyjną zasadę godności człowieka i instrumentalizowałoby postępowanie.

Ustawodawca, formułując katalog kar określony w art. 308 p.s.w.n., wprowadził system kar dyscyplinarnych względnie oznaczonych. Posiłkując się kategorią pojęciową z zakresu prawa karnego materialnego – „ustawowym wymiarem kary”, można posłużyć się pojęciem „ustawowego wymiaru kary dyscyplinarnej”⁴⁹. Organowi postępowania dyscyplinarnego (komisji) została pozostawiona swoboda w zakresie zastosowania określonego rodzaju kary dyscyplinarnej. W ramach tego wymiaru kary dyscyplinarnej komisja dyscyplinarna na podstawie całokształtu materiału dowodowego ujawnionego na rozprawie wymierza karę dyscyplinarną. Wymierzona kara powinna uwzględniać precyzyjne ustalenia w zakresie winy oraz być dostosowana do stopnia społecznej szkodliwości

⁴⁷ Zob. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 304–309.

⁴⁸ V. Konarska-Wrzosek, *Dyrektywy...*, s. 94.

⁴⁹ P. Wojciechowski, *Komentarz do art. 308*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo...*, s. 854.

czynu w kontekście „szkody” dla uczelni, a więc akcentując korporacyjny wymiar odpowiedzialności. Uzasadnienie wymierzonej rodzajowo kary nie powinno sprawiać wrażenia dowolności.

Dodatkowo należy podkreślić, że ustawodawca wskazuje pośrednio na obowiązek oceny społecznej szkodliwości czynu. Wynika on z § 22 ust. 1 pkt 3 w zw. z § 22 ust. 3 r.p.w.d., zgodnie z którym w przypadku zaistnienia negatywnej przesłanki procesowej określonej w art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k., a więc gdy społeczna szkodliwość czynu jest znikoma, komisja dyscyplinarna umarza postępowanie.

Odwołując się do zasad wymiaru kary w postępowaniach dotyczących szeroko rozumianej odpowiedzialności karnej, należy odwołać się do dyrektyw wymiaru kary. Ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, wzorem poprzednich ustaw, jak również rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia pomijają milczeniem zasady wymiaru oraz dyrektywy wymiaru kary, które wyznaczają zalecenia adresowane do organu dyscyplinarnego w celu ich zastosowania przy wymierzaniu kary dyscyplinarnej w ramach uznania.

W procesie wymierzania kary będą miały zastosowanie dyrektywy wymiaru kary określone w art. 53 § 1 k.k. Na gruncie prawa karnego wyodrębnia się cztery dyrektywy, spośród których należy wyróżnić dwie: współmierność do stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz współmierność do stopnia winy. Składają się one na dyrektywy sprawiedliwościowe. Pozostałe dwie dotyczą prewencji (indywidualnej oraz generalnej), tworząc dyrektywę prewencyjną.

8. KWESTIA ODPOWIEDNIEGO STOSOWANIA KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO I KODEKSU KARNEGO

Zgodnie z art. 320 p.s.w.n. do postępowania w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów w sprawach nieuregulowanych odpowiednie zastosowanie mają przepisy Kodeksu postępowania karnego. Obowiązek odpowiedniego stosowania tych przepisów wymaga nie tylko odwołania się do wskazanego przepisu, lecz także „odpowiedniego” jego zastosowania, co wymaga od komisji dyscyplinarnej oceny danego przepisu bez modyfikacji (wprost), z odpowiednim dostosowaniem przy uwzględnieniu odmienności (a więc z modyfikacjami) oraz niedopuszczalności aplikacji przepisu wobec jego nieprzydatności (bezzprzedmiotowości)⁵⁰. Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia

⁵⁰ Zob. J. Nowacki, *Analogia legis*, Warszawa 1966, s. 141–144 oraz K. Dudka, *Odpowiedzialność dyscyplinarna oraz zakres stosowania przepisów dyscyplinarnych wobec nauczycieli akademickich*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2007, t. IX, s. 9 i n.

11 września 2001 r., Sk 17/00⁵¹, nakaz odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym nie powoduje przekształcenia tego postępowania w postępowanie karne. Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że „przepisy wyżej wymienionego Kodeksu mają być stosowane tylko w takim zakresie, jaki wynika z ustawy [z dnia 12 września 1990 r. – *przyp. red.*] o szkolnictwie wyższym i – dodatkowo – mają być stosowane odpowiednio, a więc z uwzględnieniem specyfiki postępowania dyscyplinarnego”⁵².

Dodatkowo – jak wskazuje Katarzyna Dudka – argumentem przemawiającym za stosowaniem przepisów prawa karnego materialnego w postępowaniu dyscyplinarnym jest fakt przynależności tak prawa karnego, jak i prawa dyscyplinarnego do grupy określanej mianem prawa represyjnego, z czego wynika, że reguły prawa represyjnego są wspólne dla wszystkich wchodzących w jego skład gałęzi, mimo że sformułowano je na gruncie prawa karnego materialnego⁵³.

Wobec praktycznego milczenia ustawodawcy w zakresie zasad wymiaru kary w takich postępowaniach niezbędne jest odwołanie się do przepisów Kodeksu postępowania karnego oraz przepisów części ogólnej Kodeksu karnego. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 listopada 2003 r., SNO 67/03⁵⁴, wskazał, że „w toku postępowania dyscyplinarnego należy sięgać – na zasadzie *analogii iuris* – do rozwiązań przewidzianych w kodeksie karnym. Przepisy prawa karnego materialnego muszą podlegać w postępowaniu dyscyplinarnym stosowaniu odpowiedniemu (polegającemu na: a) stosowaniu wprost, b) stosowaniu z odpowiednimi modyfikacjami lub c) odmowie ich zastosowania ze względu na określone różnice), przy zachowaniu szczególnej ostrożności”. W postępowaniu dyscyplinarnym znajduje bowiem zastosowanie sformułowana w art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. zasada trafnej reakcji, wymagająca, aby trafnie orzeczono wobec sprawcy przewidziane prawem środki. Funkcjonowanie tej zasady warunkowane jest zatem koniecznością respektowania w postępowaniu dyscyplinarnym pewnych naczelnych reguł prawa karnego materialnego. „Trudno wręcz wyobrazić sobie, aby tak fundamentalna zasada procesowa mogła zostać zrealizowana bez uwzględnienia np. zasady winy, reguły określającej czas popełnienia czynu zabronionego, form czynu i form jego popełnienia, okoliczności wyłączających odpowiedzialność”⁵⁵.

W kontekście ustaw regulujących odpowiedzialność dyscyplinarną w zawodach prawniczych sięganie po przepisy Kodeksu karnego na zasadzie analogii

⁵¹ OTK ZU 2001, nr 6, poz. 165.

⁵² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2001 r., Sk 17/00, OTK ZU 2001, nr 6, poz. 165.

⁵³ K. Dudka, *Stosowanie przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym w stosunku do nauczycieli akademickich*, (w:) P. Hofmański (red.), *Węzłowe problemy...*, s. 359.

⁵⁴ OSN SD 2003, z. II, poz. 61.

⁵⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2003 r., SNO 67/03, OSN SD 2003, z. II, poz. 61.

stanowi kwestię, która nie wywołuje kontrowersji⁵⁶. Podczas stosowania przepisów Kodeksu karnego należy mieć na uwadze względną nieokreśloność znamion deliktu dyscyplinarnego. Nie jest dopuszczalne powoływanie się na określony przepis Kodeksu karnego w podstawie orzeczenia, czy też stosowania instytucji związanych z wymiarem kary. W mojej ocenie stosowanie przepisów prawa karnego materialnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec studentów w zakresie wymiaru kary odnosi się do stosowania idei, zasad czy, jak to ujmuje Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 listopada 2003 r., SNO 67/03⁵⁷, „naczelnym reguł prawa karnego materialnego”. Również w judykacie z dnia 28 września 2006 r. Sąd Najwyższy nie wykluczył „posiłkowania się – na zasadzie dopuszczalnej analogii na korzyść – instytucjami kodeksu karnego, czy też traktowania tych instytucji jako modelowych rozwiązań określających zasady odpowiedzialności represyjnej”⁵⁸. Sąd Najwyższy wykluczył jednak stosowanie przepisów Kodeksu karnego wprost.

W odniesieniu do kwestii stosowania przepisów prawa karnego materialnego (części ogólnej Kodeksu karnego) w postępowaniach dyscyplinarnych należy podkreślić, że do postępowania, które ma charakter represyjny, mają zastosowanie tradycyjne instytucje prawa karnego materialnego, które obejmują zasadę indywidualizacji, zasadę winy, czy też dyrektywy ogólne wymiaru kary. Nie ma również podstaw do zanegowania posługiwania się formami stadialnymi czy zjawiskowymi czynu zabronionego, czy też instytucjami, które umożliwiają wyłączenie odpowiedzialności (np. kontratypami)⁵⁹. W postępowaniu dyscyplinarnym wobec studentów jest również dopuszczalne stosowanie instytucji czynu ciągłego określonego w art. 12 § 1 k.k., który pozwala w holistyczny sposób opisać wymiar dyscyplinarnego bezprawia, a w konsekwencji wymiar kary współmiernej do czynu obwinionego. Oczywiście możliwe jest odpowiednie zastosowanie tej instytucji bez możliwości kwalifikowania deliktu z art. 12 § 1 k.k. wobec braku odesłania wprost do przepisów Kodeksu karnego. Możliwe więc jest wymierzenie jednej kary surowszej za zachowania podjęte w krótkich odstępach czasu w realizacji z góry powziętego zamiaru zamiast wymierzenia kilku kar upomnienia.

⁵⁶ Zob. W. Koziulewicz, *Stosowanie prawa karnego materialnego i procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach sędziów (zarys problematyki)*, (w:) L. Leszczyński, E. Skrzętcowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005, s. 461–462; L. Gardocki, *Prawnokarna problematyka sędziowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej*, (w:) J. Giezek (red.), *Przestępstwo...*, s. 199.

⁵⁷ OSN SD 2003, z. II, poz. 61.

⁵⁸ Postanowienie (siedmiu sędziów) Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2006 r., I KZP 20/06, OSNKW 2006, nr 10, poz. 89.

⁵⁹ S. Krajnik, *Stosowanie przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym studentów i doktorantów – wybrane zagadnienia*, (w:) J. Pakuła (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Nowe prawo – aktualne problemy*, Toruń 2012, s. 180.

W zakresie stosowania przepisów Kodeksu karnego należy wskazać na ograniczenia stosowania instytucji ciągu przestępstw w stosunku do postępowań dyscyplinarnych, co wynika z modyfikacji ustawowego zagrożenia. Słusznie wskazuje Szymon Krajnik, że przepis, na podstawie którego może być orzeczona surowsza kara, powinien mieć wyraźne umocowanie w przepisie odsyłającym⁶⁰.

Wytyczne dotyczące wymiaru kary można odczytać z przepisów Kodeksu postępowania karnego. W pierwszej kolejności należy wskazać, że wśród względnych przesłanek odwoławczych można odnaleźć wskazówki w zakresie dyrektyw wymiaru kary. Otóż, zgodnie z art. 438 pkt 4 k.p.k. orzeczenie ulega uchyleniu lub zmianie w razie stwierdzenia rażącej niewspółmierności kary, co pozwala na wnioskowanie, że orzekając karę dyscyplinarną, komisja dyscyplinarna jest obowiązana do wymierzenia kary, która jest współmierna do stopnia społecznej szkodliwości czynu i winy (dyrektywa sprawiedliwościowa), jak również wziąć pod uwagę dyrektywy wymiaru kary w postaci prewencji indywidualnej i ogólnej. Stanowią one dyrektywy wymiaru kar dyscyplinarnych⁶¹.

Kolejną wskazówką w zakresie zasad wymiaru kary jest usystematyzowanie kar dyscyplinarnych, od najłagodniejszej (upomnienie) do kary najsurowszej (wydalenie z uczelni). Zróżnicowane rodzajowo kary mają w różnym stopniu oddziaływać na studenta⁶². W doktrynie pojawiają się rozbieżne stanowiska co do charakteru i konsekwencji kolejności wymienionych kar. Słusznie wskazuje Paweł Wojciechowski, że kolejność wymienienia kar nie powinna być traktowana jako preferencja ustawodawcy co do ich stosowania, zaś o zastosowaniu określonej kary dyscyplinarnej powinno przesądzać właściwie zastosowanie dyrektyw wymiaru kary dyscyplinarnej. Kary te mają bowiem zróżnicowany charakter i w różnym stopniu oddziałują na studenta⁶³. Odmienne stanowisko zajmował (na gruncie obowiązywania ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym⁶⁴) Dariusz Mucha, wskazując, że kolejność, w jakiej wymieniono kary dyscyplinarne, wskazuje na preferencje ustawodawcy co do ich stosowania⁶⁵.

Komisja dyscyplinarna za popełnione przez studenta przewinienie dyscyplinarne może nałożyć tylko jedną z wymienionych kar, co jest konsekwencją obowiązującej zasady niepołączalności kar⁶⁶.

W postępowaniu dyscyplinarnym rola pokrzywdzonego została nakreślona w ograniczony sposób, co daje asumpt do twierdzenia, że nie pełni ono funkcji kompensacyjnej.

⁶⁰ S. Krajnik, *Stosowanie przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym studentów i doktorantów – wybrane zagadnienia*, (w:) J. Pakuła (red.), *Prawo...*, s. 181.

⁶¹ Por. art. 53 § 1 k.k.

⁶² P. Wojciechowski, *Komentarz do art. 308*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo...*, s. 857.

⁶³ *Ibidem*, s. 857.

⁶⁴ Dz.U. nr 164, poz. 1365.

⁶⁵ D. Mucha, *Komentarz do art. 140*, (w:) P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo...*

⁶⁶ E. Ura, *Komentarz do art. 211*, (w:) W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo...*, s. 482.

W procesie wymierzania kary dyscyplinarnej mogą być również uwzględniane czynniki pozaśrodowiskowe, które obejmują między innymi postawę ewentualnego pokrzywdzonego, czy też poziom zaufania społecznego⁶⁷.

Okoliczności, które wpływają na wymiar kary uwzględnia się tylko do osoby, której dotyczą. Nie można więc przypisywać sprawcy surowszej bądź łagodniejszej odpowiedzialności, powołując się na okoliczności, które dotyczą innych osób, a w szczególności osób współdziałających⁶⁸.

9. WYKONANIE I ZATARCIE KARY DISCYPLINARNEJ

Natura kar dyscyplinarnych wskazuje, że nie jest możliwe ich niewykonanie. Zgodnie z § 32 ust. 2 r.p.w.d. rektor, niezwłocznie po otrzymaniu prawomocnego orzeczenia komisji dyscyplinarnej, zarządza wykonanie orzeczonej kary dyscyplinarnej. Taka regulacja nie budzi wątpliwości co do kary zawieszenia w określonych prawach studenta do roku czy wydalenia z uczelni. Wątpliwości rodzą się w odniesieniu do kary upomnienia, nagany i nagany z ostrzeżeniem, które mogą być wykonywane z chwilą prawomocnego orzeczenia. Moment włączenia prawomocnego orzeczenia komisji dyscyplinarnej do teczki akt osobowych studenta jest bowiem czynnością materialno-techniczną. W odniesieniu do kar dyscyplinarnych, tj. upomnienia, nagany i nagany z ostrzeżeniem, odróżnienia wymaga wykonanie orzeczenia od wykonania kary. Kary te są wykonane z upływem okresu, na jaki zostały orzeczone⁶⁹. Zatarcie ukarania upomnieniem, naganą, czy też naganą z ostrzeżeniem następuje po upływie 3 lat od uprawomocnienia się orzeczenia o ukaraniu (art. 319 ust. 1 p.s.w.n.).

Zgodnie z art. 276 ust. 2 p.s.w.n. w odniesieniu do nauczycieli akademickich za jedno przewinienie dyscyplinarne orzeka się jedną karę dyscyplinarną, a za kilka przewinień orzeka się jedną karę, najsurowszą. Analogicznej regulacji w odniesieniu do studentów nie zawiera unormowanie dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów. Tym samym, w odniesieniu do studentów odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego pozwala na stosowanie instytucji wyroku łącznego.

Zarówno ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, jak i rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinar-

⁶⁷ Por. P. Skuczyński, *Granice odpowiedzialności dyscyplinarnej*, (w:) P. Skuczyński, P. Zawadzki (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000–2005*, Warszawa 2008, s. 21.

⁶⁸ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 509.

⁶⁹ Zob. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne dla nauczycieli akademickich*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 11–12, s. 124–125.

nego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia nie przewidują w odniesieniu do studentów możliwości odstąpienia od wymierzenia kary dyscyplinarnej. Zgodnie z § 22 pkt 1–3 r.p.w.d. komisja dyscyplinarna orzeka o: 1) ukaraniu, w którym uznaje obwinionego za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu i wymierza karę, albo 2) uniewinnieniu obwinionego, albo 3) umorzeniu postępowania. Z takim rozwiązaniem mamy do czynienia w odniesieniu do nauczycieli akademickich. Otóż, zgodnie z art. 294 ust. 2 pkt 2 p.s.w.n. komisja dyscyplinarna może orzec o odstąpieniu od wymierzenia kary dyscyplinarnej wobec nauczyciela akademickiego. Dochodzi wówczas jedynie do uznania obwinionego za winnego zarzucanego mu czynu.

Zgodnie z art. 319 ust. 1 p.s.w.n. zatarcie kary dyscyplinarnej następuje po upływie 3 lat od uprawomocnienia się orzeczenia o ukaraniu. Organ, który orzekł karę dyscyplinarną, może orzec o jej zatarciu na wniosek ukaranego, złożony nie wcześniej niż po upływie roku od uprawomocnienia się orzeczenia o ukaraniu (art. 319 ust. 2 p.s.w.n.). Sposób wykonania kary dyscyplinarnej określa rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia. Prawomocne orzeczenie dyscyplinarne doręcza się rektorowi i włącza do teczek akt osobowych studenta. Rektor, niezwłocznie po otrzymaniu prawomocnego orzeczenia komisji dyscyplinarnej, zarządza wykonanie orzeczonej kary dyscyplinarnej. Z chwilą zatarcia orzeczonej kary dyscyplinarnej rektor zarządza usunięcie z teczek akt osobowych studenta orzeczenia dyscyplinarnego oraz zniszczenie dokumentacji postępowania wyjaśniającego i postępowania dyscyplinarnego (art. 32 ust. 1–3 r.p.w.d.). Mimo że zarówno ustawa, jak i rozporządzenie posługują się odpowiednio sformułowaniami: „zatarcie kary dyscyplinarnej” oraz „zatarcie orzeczonej kary dyscyplinarnej”, to oczywiste jest, że zatarciu ulega ukaranie, a nie jedynie kara dyscyplinarna. Przyjęcie odmiennej, literalnej wykładni art. 32 ust. 3 r.p.w.d. oraz art. 319 ust. 1 p.s.w.n. prowadziłoby do wniosku, że zatarciu ulegałaby kara, a nie samo ukaranie⁷⁰. Przykładowo, Kodeks wykroczeń⁷¹ w rozdziale V posługuje się pojęciem „zatarcie ukarania”, a Kodeks karny w rozdziale XII używa określenia „zatarcie skazania”⁷². *De lege ferenda* ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce powinna posługiwać się terminem „zatarcie ukarania”. Zatarciu ulegałaby kara dyscyplinarna wymierzona studentowi, ale również czyn popełniony przez studenta. Obecnie dopuszczalne jest bowiem powoływanie się na sam fakt dopuszczenia się przez studenta deliktu dyscyplinarnego. Niedopuszczalne jest jedynie

⁷⁰ Por. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne...*, s. 122–123.

⁷¹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 882, z późn. zm.); zgodnie z art. 46 § 1 k.w. ukaranie uważa się za niebyłe po upływie 2 lat od wykonania, darowania lub przedawnienia wykonania kary.

⁷² Zob. art. 106 k.k., zgodnie z którym z chwilą zatarcia skazania uważa się je za niebyłe; wpis o skazaniu usuwa się z rejestru skazanych.

przywoływanie okoliczności, że została wymierzona kara, a więc wskazywanie, jaka kara została wymierzona.

Jednym z praktycznych skutków orzeczonej wobec studenta kary dyscyplinarnej może być brak możliwości otrzymania dyplomu ukończenia studiów z wyróżnieniem. Przykładowo, § 52 ust. 4 pkt 4 uchwały nr 441 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Studiów na Uniwersytecie Warszawskim⁷³, zgodnie z którym jedną z przesłanek otrzymania przez absolwenta Uniwersytetu Warszawskiego dyplomu z wyróżnieniem jest nienaruszenie zasad zawartych w ślubowaniu, a w szczególności gdy nie została orzeczona wobec takiej osoby kara dyscyplinarna.

10. PODSUMOWANIE

Ocena postępowania dyscyplinarnego dokonywana jest z perspektywy zasady rzetelności na podstawie kryteriów pozanormatywnych, które wykraczają poza obecnie obowiązujące normy prawa karnego procesowego. Proces wymierzania kar dyscyplinarnych wobec studentów spełni swoje oczekiwania, gdy postępowania będą prowadzone zgodnie z przepisami ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, a także Kodeksu postępowania karnego, jak również wtedy, gdy nie naruszono społecznie akceptowanego systemu wartości moralnych. Jak klarownie wskazuje John Rawls: „Jak prawda w systemach wiedzy, tak sprawiedliwość jest pierwszą cnotą społecznych instytucji”⁷⁴.

REFERENCES

- Banasik K., *Kary dyscyplinarne dla nauczycieli akademickich*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 11–12
- Baszkiewicz J., *Młodość uniwersytetów*, Warszawa 1997
- Bojańczyk A., *Z problematyki relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną i karną (na przykładzie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych)*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 9
- Cieślak M., *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Kraków 2011 (reprint z 1995 r.)

⁷³ Monitor Uniwersytetu Warszawskiego z 2019 r., poz. 186. Również zgodnie z § 38 ust. 1 pkt 6 regulaminu studiów pierwszego stopnia, drugiego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich na Uniwersytecie Jagiellońskim absolwent ukarany przez komisję dyscyplinarną w trakcie studiów nie może otrzymać dyplomu z wyróżnieniem – załącznik do uchwały nr 25/IV/2019 r. Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24 kwietnia 2019 r.

⁷⁴ J. Rawls, *Teoria sprawiedliwości*, Warszawa 2009, s. 30.

- Dudka K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna oraz zakres stosowania przepisów dyscyplinarnych wobec nauczycieli akademickich*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2007, t. IX
- Dudka K., *Stosowanie przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym w stosunku do nauczycieli akademickich*, (w:) P. Hofmański (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego*, Warszawa 2010
- Dudka K., Paluszkiwicz H., *Postępowanie karne*, Warszawa 2018
- Dunaj B. (red.), *Popularny słownik języka polskiego*, Warszawa 2002
- Gardocki L., *Prawnokarna problematyka sędziowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej*, (w:) J. Giezek (red.), *Przestępstwo – polityka – kara kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tadeusza Kaczmarka*, Kraków 2006
- Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013
- Górski Ł., *Znaczenie kodeksów etycznych studentów i doktorantów dla ich odpowiedzialności dyscyplinarnej*, (w:) J. Pakuła (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Nowe prawo – aktualne problemy*, Toruń 2012
- Hasuser R., *Stosunek służbowy*, (w:) T. Kuczyński (red.), *System Prawa Administracyjnego. Tom II. Stosunek służbowy*, Warszawa 2011
- Izdebski H., Zieliński J. M., *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015
- Konarska-Wrzošek V., *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002
- Kozielewicz W., *Stosowanie prawa karnego materialnego i procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach sędziów (zarys problematyki)*, (w:) L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005
- Krajnik S., *Stosowanie przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym studentów i doktorantów – wybrane zagadnienia*, (w:) J. Pakuła (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Nowe prawo – aktualne problemy*, Toruń 2012
- Kubiak J. R., Kubiak J., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, „*Przegląd Sądowy*” 1994, nr 4
- Kurczewska K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów*, (w:) S. Waltoś, A. Rozmus (red.), *Szkolnictwo wyższe w Polsce. Ustrój – prawo – organizacja*, Rzeszów 2009
- Mamak K., *Konstytucyjne wyznaczniki postępowania represyjnego*, (w:) P. Czarnecki (red.), *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, Warszawa 2016
- Mucha D., *Komentarz do art. 140*, (w:) P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017
- Mucha D., *Komentarz do art. 212*, (w:) P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017
- Nowacki J., *Analogia legis*, Warszawa 1966
- Rawls J., *Teoria sprawiedliwości*, Warszawa 2009
- Siewierski M., *Sprawiedliwy wymiar kary*, „*Zagadnienia Wykroczeń*” 1973, z. 4–5
- Skuczyński P., *Granice odpowiedzialności dyscyplinarnej*, (w:) P. Skuczyński, P. Zawadzki (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000–2005*, Warszawa 2008

Świda W., *Prawo karne*, Warszawa 1978

Ura E., *Komentarz do art. 211*, (w:) W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013

Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000

Wojciechowski P., *Komentarz do art. 308*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019

Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013

Zedler F., *Postępowanie dyscyplinarne jako środek kształtujący normy etyczne w środowisku akademickim*, (w:) J. Zieliński, L. Tyszkiewicz (red.), *Etyka w środowisku akademickim*, Warszawa 1994